

Egypte verontwaardigd over KEMET

De tentoonstelling KEMET, een muziek-tentoonstelling over het oude Egypte en artiesten met Afrikaanse achtergrond die nog t/m 3 september 2023 in het Rijksmuseum van Oudheden te zien is (zie ook Archeologie Magazine 2023 nr 2, p. 18-21), heeft voor grote opwinding en boosheid in Egypte gezorgd. Opwinding die er uiteindelijk toe heeft geleid dat de Egyptische overheid alle banden met het museum heeft verbroken. En daarmee is voorlopig ook een einde is gekomen aan de opgravingen bij Sakkara. Een project waar het Leidse museum al vijftig jaar bij betrokken is. Maar wat is er eigenlijk de hand en waarom zijn de Egyptenaren zo boos?

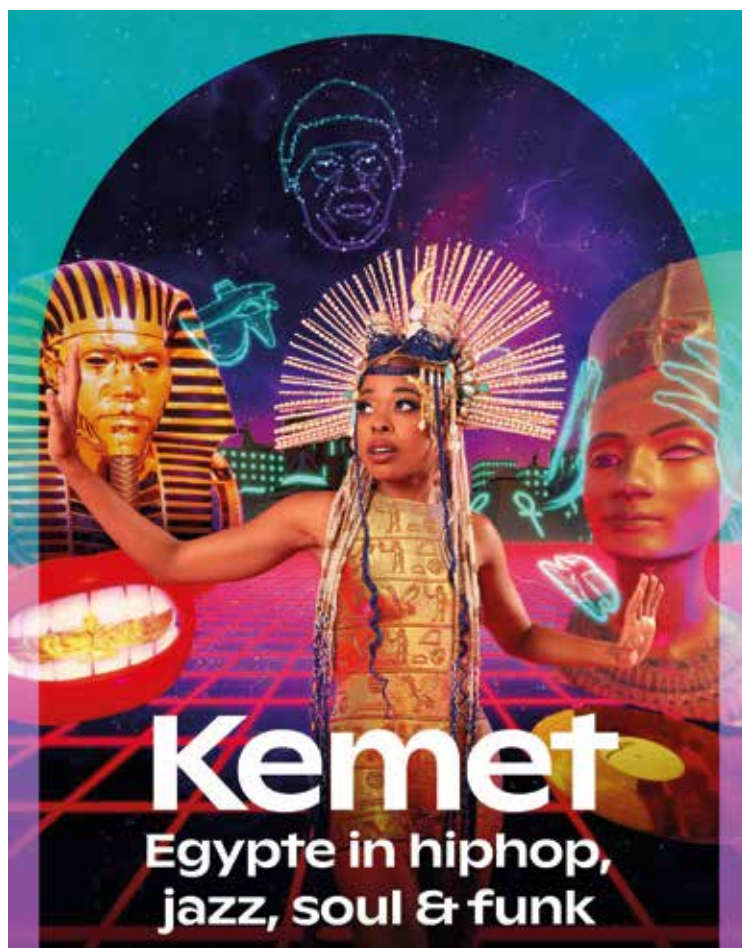
Het verhaal dat in de tentoonstelling wordt verteld, is hoe zwarte Amerikaanse muzikanten zich vereenzelvigen met de cultuur van het oude Egypte. Ze doen dat via teksten maar ook door de manier waarop ze hun muziek presenteren, denk aan platenhoezen, videoclippen en hun kleding tijdens optredens. Sommige van die artiesten gaan daarin heel ver. Zo laat de rapper Nas zich afbeelden als Faraó Toetanchamon en rapt hij dat westerse archeologen en wetenschappers expres de

neuzen van de oude standbeelden hebben verwijderd om te verhullen dat de afgebeelde personen zwarte mensen waren. Anderen, zangers zoals Beyoncé bijvoorbeeld, gebruiken het *anch* teken om hun levensfilosofie kracht bij te zetten. En weer anderen omhangen zich tijdens hun optreden met Egyptische, of Egyptiserende amuletten.

Bij al die verschillen staat voor al deze musici echter een ding vast: Egypte behoort tot Afrika en dat is het continent waar hun roots liggen. Of, om met een van hen te spreken: 'daar komen wij vandaan. Daar ligt een deel van onze geschiedenis.'

Reactie RMO

'Wij laten', aldus Wim Weijland, de directeur van het RMO, 'in deze tentoonstelling van al deze uitingen voorbeelden zien. Maar dat is niet het enige dat we doen; we laten ook zien waar die uitingen vandaan komen en, waar dat relevant is, maken we door middel van teksten en beelden duidelijk dat de wetenschap (de egyptologie) daar soms anders over denkt. Zo leggen we bij het verhaal van rapper Nas uit, dat reeds in het oude Egypte neuzen van beelden zijn afgeslagen, bijvoorbeeld om magische krachten uit te schakelen. En we tonen met

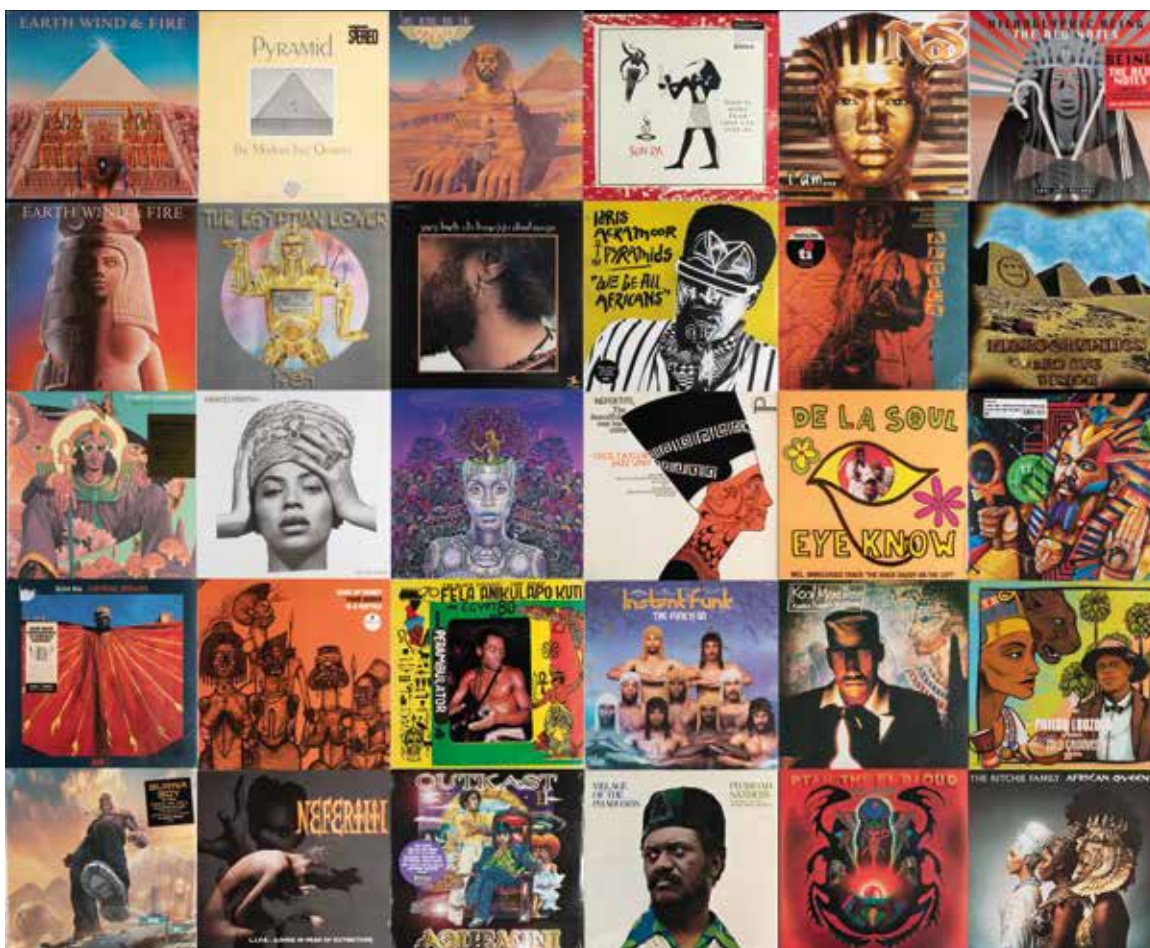

voorbeelden aan, dat het woord Kemet - een oud Egyptisch woord dat gebruikt wordt om Egypte aan te duiden - niet slaat op de zwarte kleur van haar bevolking maar op de zwarte aarde, de rijke sliedgrond die elk jaar door de Nijl wordt afgezet en die aan de basis stond van Egyptes economische en materiële rijkdom. De tentoonstelling Kemet past in de traditie van het museum om aandacht te besteden aan hoe in alle culturen en in alle periodes de antieke Egyptische beschaving heeft doorgewerkt en is gebruikt. Zo waren er eerder tentoonstellingen te zien over het oude Egypte in stripverhalen, over de manier waarop Egypte is gebruikt in de opera en ook was er een tentoonstelling over Hollywood-speelfilms en Egypte. Voor deze tentoonstelling hebben we ervoor gekozen om aandacht te besteden aan de manier waarop vooral zwarte Amerikaanse

musici met de erfenis van Egypte omgaan. En die keuze is mede gemaakt omdat het om een belangwekkend, al bijna zeventig jaar bestaand, cultureel fenomeen gaat. De muziek van deze zwarte Amerikanen wordt bovendien op dit moment door miljoenen mensen wereldwijd beluisterd. En desbetreffende artiesten zijn voor veel jonge mensen iconen. Aandacht besteden aan een van de belangrijkste inspiratiebronnen van hun muziek, namelijk het oude Egypte, is volgens ons relevant. En het levert een mooie genuanceerde tentoonstelling op. Waar gelukkig ook jonge mensen op af komen'.

Controverse

Toch viel de tentoonstelling bij veel Egyptenaren slecht. Op het internet werden al snel termen als 'blackwashing' en 'Afrocentrism' gebruikt. 'Deze tentoonstelling gaat op een

◀ Compilatie van platenhoezen.

onwetenschappelijke manier om met het Egyptische verleden' was het commentaar van een Facebookgroep die zich de verdedigers van de Egyptische beschaving noemt. Wat in eerste instantie beperkt leek te blijven tot het internet groeide al snel uit tot een heuse controverse. En binnen twee weken nadat de eerste negatieve publicaties op het internet waren verschenen, werden er al vragen gesteld in het Egyptische parlement. 'Deze tentoonstelling valt de Egyptische beschaving en ons cultureel erfgoed aan en het verdraait de Egyptische identiteit', aldus parlementariër Ahmed Bilal op 2 mei. 'Wat door de tentoonstellingsmakers in Nederland wellicht gezien werd als een mooie poging om de Egyptische invloed in de Amerikaanse *black empowerment* te tonen, wordt door veel Egyptenaren gezien als een westerse poging om

zich hun cultuur toe te eigenen', stond onlangs te lezen in een artikel in de New York Times. 'Veel Egyptenaren zien zich niet als Afrikanen. Ze associëren zich overwegend met de moslim-Arabische landen van het Midden-Oosten', aldus Vivian Yee in dit artikel. 'En', zo vervolgt zij, 'ze ervaren de tentoonstelling - zonder dat zij die overigens hebben gezien - als een westerse poging om hun geschiedenis en hun cultuur uit te wissen in een poging om historisch racisme recht te zetten'. Een analyse die Wim Weijland kan volgen. Alleen wat hem hogelijk verbaast is dat er vanuit Egypte nooit enige poging is gedaan om het standpunt van het museum te bevragen. 'Wij hebben direct toen het internet ontplofte brieven gestuurd naar het ministerie van cultuur en de oudheidkundige dienst (die laatste organisatie is verantwoordelijk voor het verlenen van

opgravingsvergunningen-JV) met een uitleg en we hebben ze onze zaalteksten toegestuurd. Daar is nooit antwoord op gekomen. We kregen alleen bericht dat de samenwerking met het museum werd opgezegd en onze opgravingsvergunning per direct was ingetrokken. Dat het onderwerp dat wij in onze tentoonstelling aansnijden gevoelig zou zijn voor sommige Egyptenaren hadden wij ons absoluut gerealiseerd. Maar we waren ervan overtuigd, en ik ben dat nog steeds, dat we een integere en wetenschappelijk volkomen verantwoorde tentoonstelling hebben gerealiseerd.'

Cleopatra

Wat volgens Wim Weijland een belangrijke rol heeft gespeeld bij alle opwinding is dat, vrijwel tegelijk met de opening van de tentoonstelling, de eerste trailers te zien waren van een nieuwe Netflix 'film/documen-

taire' waarin Cleopatra gespeeld wordt door een zwarte actrice. 'Op het internet en in de Egyptische media zijn die twee zaken op een hoop gegooid en dat heeft een sneeuwbaaleffect veroorzaakt met deze gevolgen. En dat hadden wij natuurlijk in 2019 toen de eerste plannen voor onze Kemet-tentoonstelling werden gemaakt (de tentoonstelling zou in 2022 opengaan, maar is door de effecten van de pandemie uitgesteld-JV) nooit kunnen voorzien. In zekere zin hebben we dus gewoon pech gehad.' Het RMO is overigens niet van plan om te voldoen aan de wensen van de Egyptenaren om de tentoonstelling aan te passen. 'Wij hebben hun laten weten dat wij wel bereid zijn om hun standpunt prominent in de tentoonstelling weer te geven. Letterlijk hebben we ze gevraagd: 'Zet uw standpunt en vooral ook uw bezwaren op papier en wij zetten het groot aan het begin van de tentoonstelling neer. Daarop hebben we nog geen antwoord gekregen.' Om het wetenschappelijke werk in Sakkarra door te kunnen laten gaan heeft het RMO intussen aan haar partner in dit project, het Egyptisch museum in Turijn, gevraagd een poging te doen om de concessie, die op naam van het RMO staat, over te nemen. 'En dan kunnen wij hopelijk in stilte en via diplomatieke weg proberen de zaak op te lossen. Want als er een ding vaststaat, dan is het dat wij, met alle respect voor de Egyptische gevoelens, graag met hen willen samenwerken in de toekomst.' ◀